

راه‌حل‌های مساله کم آبی در ایران

چند نکته قابل توجه در مورد چگونگی رفع مشکل بنیادی و جدی کم آبی در کشور پروژه‌های احیای دریاچه‌های کویر ایران و تولید نیروی برق از جزر و مد دریا در تنگه هرمز در راستای حل مساله کم آبی و گسترش جدی آن در ایران ارائه شده است.

اگر از تفاعات و شبیه‌های کشورها برای بالا بردن آب مشکلاتی ایجاد می‌کند در عوض برای زندگی

و زهکشی و عملیات عمران و آبادی هم در شهرسازی و هم در کشاورزی بسیار مناسب‌اند.

به این سلسله مطالب که در زیر می آید، توجه کنید:

۱-نمی‌توانیم آب را از خارج وارد کنیم. ریش‌مان را هم برای تامین نمی‌توانیم به دست دیگران دهیم. سرگذشت مغ‌انگیز رودخانه هیرمند و صحرای زابل برای ما کافی است، لذا آب را از منابعی باید برداشت کنیم که در اختیار ملت ایران باشد.

۲-ما از طریق دریای عمان به آب اقیانوس‌ها مربوط هستیم و هیچ راهی نداریم جز آنکه با کمک علوم و صنایع جدید آب مورد نیاز خود را از این دریا تامین کنیم.

۳-ملل پیشرفته دنیا مثل آمریکا با داشتن رودخانه‌های بزرگ و بارندگی بسیار باز هم با کمبود آب مواجه‌اند و تنها امیدشان به مصرف آب دریاهاست. مدت‌هاست که با جدیت در این مورد مشغول سرمایه‌گذاری و ساختن کارخانجات لازم می‌باشند.

۴- مملکت ما از سطح دریا خیلی بلندتر است. ارتفاع اراضی قابل استفاده مابین ۵۰۰ تا ۱۵۰۰ متر است در نتیجه تلمبه کردن آب از سطح دریای عمان به این ارتفاع نیروی زیادی می‌طلبد و خرج زیادی لازم دارد. لذا باید حتی‌المقدور نیروی برق ارزان و زیادی را بدون مصرف سوخت به دست آوریم. چنین

گفت و گو

نیرویی غیر از نیروی اتم برای کشور ما قدرت جاذبه ماه و خورشید است که در تنگه هرمز به صورت جریان عظیم جزر و مد آب دریا تجلی می‌کند و ما می‌توانیم با مهار کردن آن حدود ۱۰ میلیون کیلووات (۱۰۰۰۰ مگاوات) برق به دست آوریم.

۵- در نظر بگیرید که ایران ۱۶۴ میلیون هکتار مساحت دارد (۱/۶۴۸/۰۰۰ کیلومترمربع) و ما به علت نداشتن آب فقط روی هفت میلیون هکتار این مساحت بزرگ زراعت می‌کنیم که قسمت عمده آن هم به صورت دیم است و بقیه ۱۵۸ میلیون هکتار یا کوهستانی یا غیرقابل استفاده و خشک. وقتی با اتوبوس از تهران به شیراز یا کرمان بروید، در دو طرف جاده اراضی و بیابان‌های وسیعی را مشاهده می‌کنید که خشک و لم‌بزرع است. فکر کنید اگر آب داشتیم، چه بهشتی می‌توانستیم در این زمین‌های خشک برپا کنیم.

۶- قسمتی از اراضی کشور ما شور است و شست‌وشو لازم دارد تا بتوان در آنها زراعت و جنگلکاری کرد.

برای شست‌وشو و زهکشی این اراضی به تاسیس سیستم کانال‌های زهکشی احتیاج داریم. کافی نیست که زه آب را به مرداب‌ها و کویرها سرازیر کنیم زیرا مرداب‌ها و کویرها به نوبه خود باید شست‌وشو شوند و زمین قابل زراعت و جنگلکاری به ما بدهند. پس باید کویرها را هم با کانال‌های عظیم به پایین‌ترین سطح کشور وصل کنیم و منظور از این، پایین‌ترین سطح دریای عمان است.

۷- کویرهای ما علاوه بر آنکه شور هستند، باعث ایجاد بادهای گرم و توفان‌های ریگ‌رگ می‌شوند و هر نوع زراعت و جنگلکاری را در شعاع تاثیر خود که بسیار وسیع است با خطر خشک شدن تهدید می‌کنند به علاوه خود کویرها هم همه ساله گسترش می‌یابند و آبادی‌ها و حتی شهرهای اطراف را در کم خود می‌کشند(مثل سبزوار و کاشان) لذا باید هرچه زودتر این کویرها را خاموش کنیم و خاموش کردن آنها فقط با آب امکان‌پذیر است و لا خطر بسیار جدی را برای هستی و بقای تمدن خود ندانیده گرفتیم(هشدار نشریه هواشناسی کشور فروردین‌ماه ۱۳۴۷). حال اگر این کویرها به دریاچه تبدیل شوند، رطوبت نسبی را در هوای کشور تا شعاع بسیار زیادی از دریاچه‌ها بالا می‌بریم و بادهای شدید را ملایم می‌کنیم و امکان ایجاد مرع و جنگل را افزایش می‌دهیم

چنان‌که برابر شواهد تاریخی این وضع تا چند هزار سال پیش هم وجود داشته است.

۸- آفتاب بیکران کشور ما خود به خود منبع نیرویی است که غیر از تبخیر مستقیم دریاچه‌ها و کمک به باران‌زایی ابرها به زودی علم و صنعت راه استفاده مستقیم از آن را برای تبدیل آب شور به شیرین به ما نشان خواهد داد و منبع این مقدار عظیم آب شور، دریای عمان است.

ضمناً کاسه‌ها و فرورفتگی‌های طبیعی کویرها که خود سابقاً دریاچه بوده‌اند برای ایجاد دریاچه‌های مصنوعی اهمیت فراوان دارند و شناس بزرگی برای کشور ما محسوب می‌شوند زیرا کمتر کشوری در جهان از چنین وضعی به طور طبیعی برخوردار است. ارتفاعات و شبیه‌ها هم در کشور ما اگر برای بالا بردن آب مشکلاتی ایجاد می‌کنند در عوض برای زندگی و زهکشی و عملیات عمران و آبادی چه از لحاظ شهرسازی و چه از لحاظ کشاورزی بسیار مناسب می‌باشند. در نظر بگیرید در پاکستان شرقی همه ساله با هر سیلی که جاری می‌شود به علت مسطح بودن زمین چندین میلیون هکتار از زمین‌های زراعی و چند هزار آبادی زیر آب می‌روند و چه فجایع و زیان‌هایی را که سیلاب رودخانه‌ها در اراضی مسطح باعث نمی‌شوند.

۹- ذخیره آب‌های زیرزمینی ما خیلی کم و یاب‌پادار است و با استفاده زیادی که از آنها می‌کنیم، به زودی به حداقل موجودی عمومی آب‌های زیرزمینی خواهیم رسید. لذا روی چاه‌های عمیق نمی‌توانیم تکیه کنیم چراکه نیازهای ما صدها برابر امکانات آبدهی از این چاه‌هاست.

۱۰- شناس بزرگ ما این است که علم و تکنولوژی این عصر (سال ۴۸) در این راه به کمک ما می‌آید زیرا امکانات ساخت تلمبه‌خانه‌های عظیم و نیرو وگاه‌های بزرگ اتمی و هیدروالکترولیک و کندن کانال‌های بزرگ با سرعت زیاد و خروج کمتر که امروزه فراهم است، حتی تا ۲۰ سال قبل در دنیا ممکن نبود. در نگارش این مطلب با جزئیات ده‌گانه از نوشته‌ها و گفته‌های مهندس هومان فرزاد در قالب

«**احیای دریاچه‌های کویر ایران**» (حدود ۴۵ سال قبل) استفاده شده است.

نقی آقالو

احیای دریاچه‌های کویر ایران با پمپاژ آب دریای عمان

گفت‌و‌گوی منتشر شده با مهندس هومان فرزاد، طراح اصلی احیای کویرهای ایران

■ نویسنده و مصاحبه‌گر: نقی آقالو

اشاره:

هشتم و یازدهم آذرماه سال ۱۳۷۵، روزهایی بود که دو مطلب و مصاحبه با عنوان طرح اتصال دریای خزر به خلیج‌فارس از سوی نویسنده این مطلب در روزنامه سلام منتشر شد که به مذاق برخی همکاران محترم خوش نیامد. آنان، گزارشگر را به سیر در عالم «توهم» متهم کردند که به دنبال طرح‌های بلندپروازانه و رویایی‌نشدنی است و بدون توجه به نیازهای جامعه و کاملاً خارج از واقعیات در جریانات و هیجانات سیاسی قدم می‌زند و اساساً از مرحله «پرت» است! و باقی ماجرا…!

اما چاره‌ای نبود. هم آن نیش‌ها و کنایه‌ها باید به جان خرید می‌شد و هم با سماجت و پیگیری حرفه‌ای آن دو مطلب در روزنامه سلام به زور طبع آراسته می‌شود. این توفیق با جلب نظر همکاران تحریریه و شورای سردبیری و تأیید مدیرمسوول محترم محقق شد. پیر و چاب این مطلب، گزارشگر ما در صدد تهیه مقالات و مصاحبه‌هایی دیگر در همین زمینه بر آمد اما روند جاری امور و گرایشات عمومی از سویی، مطالب به روز و جذاب‌تر سیاسی، اقتصادی و اجتماعی را در اولویت قرار می‌داد و از سویی دیگر، موجب آن می‌شد که این نوع مطالب و گزارش‌های تخصصی، موقعبت و مکان مناسبی در صفحات روزنامه پیدا نکنند تا جایی که یک مصاحبه و گزارش تقریباً مفصل از طرح‌های مهندس هومان فرزاد و آخرین نظراتش در مورد طرح آبراه و اتصال دو دریا در آرشیمو شخصی گزارشگر روزنامه ماند و به دست فراموشی سپرده شد.

ناگفته نماند که این دسته‌از همکاران روزنامه که گزارش‌های علمی و تخصصی از این نوع، باب میلشان نبود و انگیزه‌ای نیز برای پیگیری مطالب و سوز‌وهایی در این حوزه‌ها با حوزه‌های مشابه نداشتند، شایسته سرزنش نبودند چراکه انبوهی از اخبار و مسایل و مشکلات روزمره و زیر و درشت سیاسی، جناحی و نیز هیجان‌انگیز و جنجال در آن شرایط بر اذهان سیطره داشت و طبیعتاً، این عزیزان مثل همکاران دیگر روزنامه‌ها و رسانه‌ها موظف بودند، تمامی نیروی خود را برای حضور در مجالس و محافل ویژه آن رویدادها و تهیه و نگارش اخبار و گزارش‌های خبری و مفصل در آن زمینه‌ها بگذارند و از سوی دیگر، رقابتی سخت در قالب انتخابات جدید ریاست‌جمهوری بین جناح‌های سیاسی رقیب در پیش بود که قرار بود آینده سیاسی آنان را رقم بزنند.
باین ترتیب برای این دوستان تلاشگر وقت اضافی برای پیگیری و تهیه گزارش‌های علمی و مهندسی و تخصصی از این است، باقی نمی‌ماند.

اما طبیعی بود که در باب اوضاع، داتما بر یک پاشنه نمی‌گردد و روزگار، فراز و نشیب بسیار دارد و البته تصویر و تحلیل این شرایط به‌ویژه وضعیت بعد از انتخابات ریاست‌جمهوری که به پیروزی شگفت‌انگیز آقای خاتمی منجر شد، وقت و حوصله و موقعبت مناسب خود را می‌طلبد و اکنون مجال طرح آن نیست.

روزها، هفته‌ها، ماه‌ها و سال‌ها سپری شد و اتفاقات مهم و سر‌نوشت‌سازی روی داد و کشور از گردنه‌های سخت و دشواری عبور کرد. سرعت تحولات تازه، آفتخدر سرب و همه‌جانبه و گسترده بود که کمتر روزنامه‌نگار یا سیاست‌مدار و فعال سیاسی پیدا می‌شد که قادر باشد به پیش‌بینی و تحلیل منطقی این تحولات و آینده کشور بپردازد اما تجربه‌ناشان داده‌است که بنر کاشته‌شده، اگر چه ممکن‌است با مشکل کم‌آبی، کمبود کود، هجوم آفت و مشکلات مشابه روبه‌رو شود اما بالاخره روزی جوانه می‌زند و سر از خاک برمی‌کشد.

آری، بذری که مهندس فرزاد طی سال ۱۳۴۵ و بعد از آن ابتدا در زمین سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران و بعد در سطح وسیع‌تر از آن پاشیده بود، اکنون بعد از گذشت ۳۰ سال جوانه می‌زد و می‌رفت تا به نهالی زیبا، سر‌حال و تنومند تبدیل شود و دست بر قضا، چنین شد.

اکنون مجموعه‌ای از زنده‌زا تلاش و مطالعات اولیه و ثانویه‌ده‌ها کارشناسی و دانشمندو متخصص متعدد کشورمان در مورد آبراه شمال و جنوب و اتصال دو دریا و انتقال آب دریای عمان به کویرهای سوزان و تشنه ایران در نامی ایجاد علمی، مهندسی پیش‌روی مسوولان عالی‌رتبه و مدیران میانی و اجرایی کشور قرار دارد و شاید در آینده‌ای نزدیک به یاری خداوند متعال و همت خردمندان و مدیران جامعه و حمایت ملت شریف ایران به‌طور جدی به مرحله در آید.

ان‌شاءالله…!

اسماعیلی و رهبرانی مرموز و عجیب مانند حسن صباح نیز مورد علاقه‌اش ا بود و اینکه این فرقه شگفت‌انگیز که همواره موجب وحشت دولت‌های پیرامونی می‌شد، چگونه با تسلط و حاکمیت بر اکثر ارتفاعات ایران همچون سرخ‌پوشان آمریکای شمالی با آتش و دود، اطلاعات و پیام‌های خود را از راه دور مبادله می‌کردند. آنان حتی در آن به تنهایی به سر برد و همانجا در آبان سال ۸۴ جان به جان آفرین تسلیم کرد.

■ **تنهایی پیرمردا**

به حضور گرمی خوانندگان عرض می‌شود، این گفت‌وگو در دی‌ماه سال ۱۳۷۵ در منزل مسکونی شادروان مهندس فرزاد واقع در مجتمع مسکونی بهجت‌آباد تهران انجام یافته است. جایی که وی، سال‌ها در آن به تنهایی به سر برد و همانجا در آبان سال ۸۴ جان به جان آفرین تسلیم کرد.

در آن سال‌ها، تنهایی‌مدم وی، گریه‌های بودند که شب روز و اطراف آبارتمان مهندس جولان می‌داند و روزیشان را به واسطه او می‌گرفتند و من هر گاه پس از پایان کار در روزنامه، شب‌ها به خانه او می‌رفتم، غرق تماشای اخلاص و صداقت و زندگی ساده این مرد توانا و تنها می‌شدم و پس از ساعاتی صحبت و گفت‌وگو و خوردن یک فنجان چای و یک شکلات (او از مهمانشش با چای تازه‌دم خود پذیرایی می‌کرد) در نیمه‌های شب، او را بر بهاب‌های تنها می‌گذاشتم. م. قفسه

■ **«در آینده‌ای نزدیک برای تأمین احتیاجات مملکت به طور منظم به روزی یک‌هزار میلیون مترمکعب آب نیاز داریم و این مقدار آب را از هیچ منبع دیگری نمی‌توانیم تحمیل کنیم جز دریای عمان**

آپارتمانش در طبقه همکف مجتمع به فاصله ۶۰ متری از نگهبانی در شمالی مجتمع بود به متراز تقریباً ۲۵ مترمربع شامل یک اتاق حدود ۱۰ متری ملوز و کتب و نقشه و طرح و عکس با یک صندلی راحتی و یک میز قدیمی و یکی، دو تا صندلی برای مهمان و نیز یک آشپزخانه کوچک (آبدارخانه) و یک سرویس بهداشتی دارای توالت فرنگی.

مهندس فرزاد، پیرمردی بود باهوش و پرحافظه و سر‌حال که اکثراً با گزارشگر روزنامه پیرامون سه یا چهار موضوع صحبت می‌کرد البته اوایل آشنایی در گفت‌وگوها و ارائه پاسخ، کمی احتیاط می‌کرد اما پس از چاب اولین

مطلب و مصاحبه و رویت آن در روزنامه سلام و اینکه طرف گفت‌وگویش، فردی حرفه‌ای و امانتدار است و به رعایت نشانه‌ها و ادب و احترام نسبت به مخاطبانش ملزم

است، همکاری صمیمانه‌ای از خود نشان داد و از آن پس، ارتباط ما، شکل بسیار دوستانه و صمیمانه به خود گرفت. اول درباره طرح‌های متنوع و جالب و بکری که داشت صحبت می‌کرد و اینکه آنها را با چه مشقت و زحمتی نوشته است، دیگر راجع به برادرش (حافظ‌شناس فقید) مسعود فرزاد و یادآوری تلاش‌هایش برای تدوین و تصحیح دیوان حافظ و موضوع سووم، تاریخ ایران بود. فرازوشیب‌ها و شگفتی‌های ویژه مقاطع تاریخی از جمله دوران هخامنشیان به رهبری کوروش کبیر که ۲۵۰۰ سال قبل چگونه از پدیده کم‌آبی، و می‌نالد و ناپرویش کبیر که چگونه ۲۴۰۰ سال قبل، به حفر کانال سوئز فرمان می‌دهد بررسی سلسله‌های ایرانی همچون سفاریان و سامانیان و ظهور پدیده‌ها و نهضت‌هایی چون فرقدانیان

■ **ماکت سد بامرد**

ایالت هاشمی‌رفسنجانی) به خوبی یاد می‌کرد و امیدوار بود که با دستور جدی وی به مسوولان و مدیران، تحقیقات نهایی و اقدامات عملی در این زمینه هرچه زودتر صورت گیرد

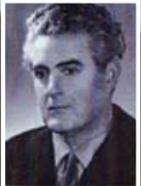
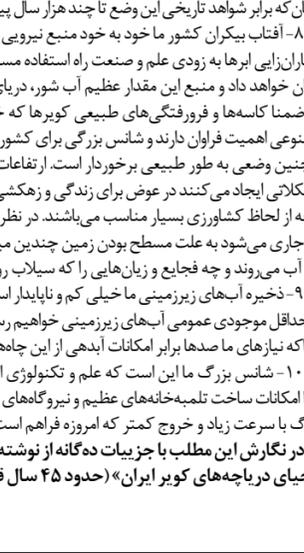
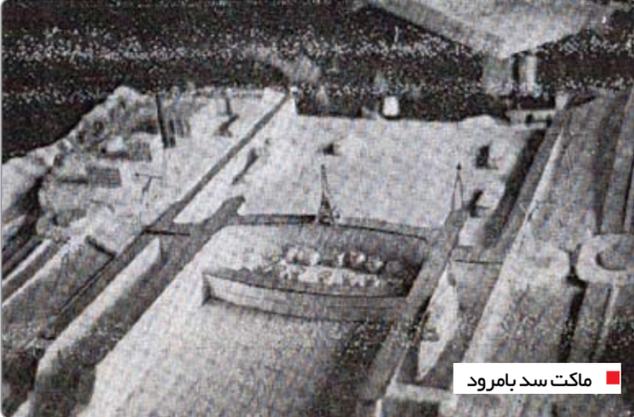
■ **تجلیل و قدردانی**

در پایان این بخش از مطالب، ضمن تشکر و قدردانی از آقای بهرام فرزاد (برادرزاده مهندس هومان فرزاد) که دو قطعه عکس قدیم و جدید وی را در اختیار نویسنده قرار داد دو نکته، شایان یادآوری است: اول اینکه در ادامه پاسخ‌ها و توضیح برخی سوالات، مهندس فرزاد، مصاحبه‌گر را به متن کتاب‌های خود به‌ویژه کتاب «در جست‌وجوی منابع ناشناخته آب و انرژی در ایران» ارجاع می‌داد و از تکرار مکررات و نکته‌های فنی پرهیز می‌کرد و ترجیح می‌داد راجع به طرح‌ها، هر آنچه در کتاب یا تحقیق نگاشته است، در مصاحبه مطرح شود.

به این ترتیب در پاسخ برخی از سوالات، از اطلاعات نوشته‌های کتاب یادشده استفاده شد و بنابراین متن پرسش و پاسخ این گزارش، آمیخته‌ای است از مصاحبه حضوری و غیرحضوری و تکمیل اطلاعات برخی از پاسخ‌ها با مراجعه به کتب و طرح‌های مکتوب مهندس فرزاد همچون: «پیش‌طرح» ارائه شده وی موسوم به «کانال بزرگ کشتیرانی ایران»، این پیش‌طرح، در سال ۷۴ منتشر شد و به دست مسوولان وقت رسید و بالاخره با پوزش از شما خواننده گرمی به خاطر اطاله کلام پیشنهاد می‌شود به پاس قدردانی از این انسان شریف، فداکار و متخصص ضمن تجلیل از مقام علمی و زحماتش تندیس یادبود وی به سر مزارش در روستای انزوه کاشان و در سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی نصب شود. او وصیت کرده بود که پیکرش را در این روستا که زادگاهش بود به خاک بسپارند به یاد باید سپرد که تجلیل و تقدیر از وی و امتنانش شادروان پروفیسر نسایی و دکتر کردوانی و دکتر اسماعیل کهرم و دیگر نمونه‌هایی از این دست که ایران و ایرانی به وجودشان می‌یابد، در واقع تقدیر و تجلیل از علم و تخصص است و سازندگی، آبادانی، عزت و شرف، روانش شاد و یادش گرمی‌یاد.

اکنون متن پرسش و پاسخ پیش‌روی شمامست:

شما ارائه‌کننده طرح‌های گوناگونی در زمینه انرژی‌های بادی و خورشیدی و منابع ناشناخته

مهندس هومان فرزاد در سال ۱۳۴۵

مهندس هومان فرزاد در سال ۱۳۸۰

آیا این کار عظیم، با آب شور دریا عملی خواهد بود؟

بله با آب شور، چرا تعجب می‌کنید؟! مگر سرسبزی مازندران و گیلان بر اثر مجاورت با دریای شور خزر ایجاد نشده است؟ مگر منبع حیات و زندگی ما در روی زمین، همین آب شور دریاها و اقیانوس‌ها نبوده است؟ مگر همه آب‌های شیرین روی زمین از ریزش ابرهایی که از اقیانوس‌های شور بر می‌خیزند، حاصل نمی‌شود؟ مگر امروز وسایل شیرین کن آب دریا برای شرب رایج نشده است. (آخرین خبرهای روز حاکی از آن است که قرار است ۱۷ استان کشور به تاسیسات آب شیرین کن در مجاورت دریای عمان، خلیج‌فارس و خزر مجهز شوند گزارشگر)

و مگر به زودی این امکان برای زراعت مطرح و میسر نمی‌شود؟ اگر این طور است، پس دیگر چرا از آب شور دریا بترسیم و آیا چاره‌ای دیگر برای تامین آب شرب داریم؟ بدانید که در آنتیه‌ای نزدیک، برای تامین احتیاجات مملکت، به‌طور منظم، به‌روزی یک‌هزار میلیون مترمکعب آب نیازمندیم که این مقدار آب را از هیچ منبع دیگری نمی‌توانیم تحمیل کنیم جز دریای عمان.

شما یک نفر هستیید و طبیعاً یک نفر قادر نیست در تمام زمینه‌های لازم چنین طرحی که به گفته شما در دنیا بی‌نظیر است، کار کند. برای انجام مطالعات کافی و علمی و گسترده در این زمینه، اگر گویمیم به یک سازمان منظم و متخصص که دست‌کم به گروه بزرگی از متخصصان و محققان نیاز داریم تا ویژگی‌ها و مسایل فراوان فنی و مهندسی و مالی آن را مورد مطالعه و بررسی دقیق قرار دهند، این کار مهم به عهده کیست؟

کاملاً درست است. بررسی جزئیات مباحث مختلف این طرح به مطالعات بسیار عمیق‌تر و همکاری کامل چندین گروه از علمای تراز اول و مهندسیان عالی مقام در کلیه رشته‌ها از جمله زمین‌شناسی، هواشناسی، دریاشناسی، هیدرولوژی، هیدروژئولوژی، هیدرولیک، سدسازی، انرژی اتمی، تولید نیرو، تقسیم نیرو، مکانیک، بیولوژی، کانال‌سازی، جاده‌سازی، مهندسی تلمبسات دریایی، متخصصان تکنیک‌های پیشرفته در تمام رشته‌های فوق نیاز دارد. برای انجام این مطالعات گسترده، تیم‌های مختلف از متخصصین باید تحت نظر دستگاه معینی از دولت همکاری کنند و بعد از تعیین ارقام واعداد قطعی در شرایط‌های مختلف و تهیه نقشه‌های آبی رنگ (Blue Prints)، پروژه تحت مذاقه متخصصان مالی و اقتصادی قرار می‌گیرد تا میزان اعتبارات موردنیاز و زمان پروژه و برنامه‌ریزی برای اجرا مشخص شود.

این مطالعه در چند مرحله باید صورت گیرد؟ برای انجام مطالعات چنین پروژه‌هایی دو مرحله طی می‌شود:

مرحله نخست به مطالعات مقدماتی معروف است (Prefeasibility study) که بعد از جمع‌آوری آمار و ارقام لازم، قسمت مهم آن به دست علمای متخصص و در دانشگاه‌ها یا موسسات تخصصی با دقت تمام روی مدل‌های هیدرولیک و دینامیک انجام و محاسبات و نتایج آن روی کامپیوترها با دقت تمام انجام و تعیین می‌شود. در اینجاست که معلوم می‌شود، آیا اصولاً باید دنبال این پروژه را گرفت یا خیر.

مرحله دوم که مطالعات قطعی نام دارد به Feasibility study موسوم است و به نظر بنده حداقل ۵ سال وقت نیاز دارد.

این دو مرحله از تحقیقات به نظر شما به چه مبلغی از هزینه نیاز دارد؟ برای مطالعات اول، ۱۰ میلیون دلار و برای مطالعات قطعی یکصد میلیون دلار پیش‌بینی می‌کنم اما لازم است یک نکته را توضیح دهم که حائز اهمیت است و آن این است که اگر مبالغ مذکور را صرف مطالعات کردیم و در پایان مطالعات متخصصان کار متوجه شدند که پروژه به دلایلی مستند و علمی و منطقی و اقتصادی، عملی و شدنی نیست، چیزی را از دست نداده‌ایم و هزینه مذکور هم هزینه گمشدای محسوب نمی‌شود چراکه از این مطالعات حقیق مهم و بارز نشی نفیاً و اثباتاً به دست خواهد آمد که برای کشور و برنامه‌های آینده آن بی‌اندازه بارزش و قابل استفاده خواهد بود. (توضیح: گفتنی است اکنون پس از گذشت ۲۰ سال از این مصاحبه کشور و دولت ما

از این مراحل عبور کرده و مسوولان امر هزاران صفحه تحقیق و مطالعه و تقصص و دستاورد بسیار ارزشمند متخصصان را در چندین مرحله از کار مطالعاتی به عنوان پشتوانه اجرای طرح پیش‌رو دارند) **ادامه در صفحه ۹**